

Sülüs-nesih hattıyla yazılan Kureys sūresi

la aralarındaki dostluğa dikkat çekildiği anlaşılır. Tefsirlerde, bu âyetlerde sözü edilen yolculuklarla Kureyşliler'in yaz mevsiminde Suriye bölgesine, kış mevsiminde Yemen taraflarına ticaret amacıyla düzenledikleri seyahatlere işaret ettiği belirtilmektedir. Kureyşliler bu ticarî seferler sayesinde bir yandan ekonomik durumlarını düzeltiyor, diğer yandan da çeşitli medeniyet ve kültürleri tanıma imkânı buluyorlardı.

Kureys sūresinde daha sonra Allah'ın Kureyşliler'i doyurup açlıktan kurtardığı ve korkudan emin kıldığı vurgulanarak bu nimetlerden dolayı Allah'a ibadet etmeleri emredilir (âyet 3-4). Kaynaklarda, Allah'ın Kureys'i korkudan emin kılmasının, hem ikamet ettikleri Mekke ve civarında hem de bu bölge dışına yaptıkları yolculuklarda emniyet içerisinde olmaları veya Fil Vak'ası'nda Ebrehe ordusunun mağlûp edilerek güvenliklerinin sağlanması ile gerçekleştiği nakledilmektedir (Fahreddin er-Râzî, XXXII, 109). Diğer taraftan aynı âyette işaret edilen açlıktan kurtarmasının ise Mekke ve çevresinin tarıma elverişsiz bir bölge iken Hz. İbrâhîm'in duası (İbrâhîm 14/37) ve Kâbe'nin kutsallığı sayesinde Kureys'in bolluk içerisinde yaşamasını veya yine bu dua sayesinde o bölgede meydana gelmesi muhtemel açlıktan yaz ve kış dönemlerindeki ticarî seferler sayesinde korunmalarını ifade ettiği belirtilir. Sûrede "bu ev" (Kâbe) tabirinden sonra Allah'ın verdiği nimetlerin hatırlatılması Kureys'in sahip olduğu saygınlığa ve nimetlere Kâbe sayesinde ulaşmasını imâ eder. Kureys sūresinin mesajı genel olarak ihsan edilen nimetlere lâyık olmaya ve yalnızca Allah'a kulluk etmeye yöneliktir.

Sûrenin faziletıyla ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledilen, Allah'ın Kureys hakkında sûre indirmesinin başka hiçbir topluluğa nasip olmayan ilâhî bir lutuf ol-

duğu (Âlûsî, XXX, 238) ve Kureys sūresini okuyan kimseye on sevap verileceği şeklindeki rivayetler zayıf kabul edilmiştir (Makdisî, III, 1626; Muhammed et-Trablusî, I, 1057).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-be'yân*, XXX, 197-200; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1379/1959, s. 259-260; Makdisî, *Zahîretü'l-huffâz* (nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbar el-Firyevâî), Riyad 1416/1996, III, 1626; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beirut), IV, 287-288; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, XXXII, 103-110; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-uâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekâr), Mekke 1408, I, 1057; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXX, 238-241; Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6147-6161; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1988, VII, 247-250; Ahmed Abdurrahman İsâ, "Min delâlati sûreti Kureys", *Mecelletü Külliyyeti'l-ülûmü'l-ictimâ'iyye*, I, Riyad 1977, s. 93-126; Emin Işık, "Kureys Sūresi Üzerine Bir Tefsir Denemesi", *MûlifD*, sy. 3 (1985), s. 9-14; Salim Rashid, "Surah Quraysh", *The American Journal of Islamic Social Science*, V/1, Herndon 1988, s. 129-134.

KÂMİL YAŞAROĞLU

KURRÂ

(bk. KIRAAT).

KURRÂ

(القرآء)

Çok Kur'an okuyan anlamına gelen ve farklı bağlamlarda kullanılan bir terim.

Sözlükte "okuyucu; âbid ve zâhid" mânalarındaki *kârî* kelimesinin çoğulu olan *kurrâ* İslâmiyet'in ilk devirlerinden itibaren değişik grupları ifade etmiştir. Buhârî'nin "Peygamber'in kurrâsı" başlığıyla kaydettiği bölümde Resûlullah'ın kendilerinden Kur'an öğrenilmesini tavsiye ettiği Abdullah b. Mes'ûd, Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Übey b. Kâ'b'dan *kurrâ* diye bahsetmesi ("Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 8), Yemâme savaşından sonra Hz. Ömer'in Ebû Bekir'e gelerek savaşlar yüzünden *kurrâdan* hayatta hiç kimsenin kalmaması tehlikesinin bulunduğunu söyleyip Kur'an'ın cemedilmesini istemesi (*Müsned*, I, 3; Buhârî, "Tefsîr", 9/18, 20, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 3) örneklerinde kelime "Kur'an kıraatı konusunda uzman kişiler" anlamında kullanılmıştır. Hz. Ömer'in, meclislerinde hazır bulunan genç ve yaşlı *kurrâ* ile istişare ettiğini belirten rivayette ise (Buhârî, "Tefsîr", 7/5, "İ'tişâm", 2, 28) *kurrâdan* kastedilen ilim sahibi kişiler olduğu söylenebilir.

Enes b. Mâlik, Hz. Peygamber tarafından Âmir b. Sa'saa kabilesine gönderilen ve Bi'rîma'üne'de şehid edilen ensardan yetmiş kişilik bir gruptan bahseder ve gündüzleri odun toplayan, geceleri namazla geçiren bu kişileri *kurrâ* diye adlandırdıklarını belirtir (Buhârî, "Cihâd", 184, "Mesâcid", 302, "Vitr", 7). Bunların kıraat alanında uzmanlaşmış veya ilim ehli kişiler olmayıp ibadet maksadıyla çokça Kur'an okuyan, namaz kılan, ayrıca kendilerine verilen görevleri yerine getiren sorumlu kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki dönemlerde âbid ve zâhid kimseler olan sūfler de *kurrâ* diye anılması muhtemelen buradan kaynaklanmaktadır (Gazzâlî, s. 130; Takıyyüddin İbn Teymiyye, s. 36). Nitekim ümmetin münâfıklarının çoğunu *kurrâların* teşkil ettiği (*Müsned*, II, 175; IV, 151) ve *kurrâdan* uzak durulması gerektiği (Sülemî, s. 11; Şa'rânî, I, 58) şeklindeki nakillerde kastedilenlerin dinin ölçülerinden uzaklaşmış sūfler olduğu anlaşılmaktadır.

Siyasî fırkalardan bahseden kaynaklarda bu adla anılan bir zümreden açıkça söz edilmemekle birlikte ilk dönemdeki siyasî faaliyetler incelenirken bu devirde Kur'an'ın zâhirî hükümlerine bağlı, katı dinî anlayışlara ve belli siyasî telakkilere sahip bir grubun mevcut bulunduğu görülmektedir. Bazı modern araştırmalarda bu grubun, ridde savaşlarında dinden dönenlere karşı pervasızca davranan, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'la olan mücadelesinde Hz. Ali'nin yanında yer alan Sıffîn'de Hakem Vak'ası'na kadar devam eden süreçte ısrarla Hz. Ali'yi destekleyen bir zümre olduğu ve bunların birçok farklı temayülü bünyesinde toplanan Hâricîler içerisinde yer aldığı belirtilmektedir (*Eİ²* [İng.], V, 499). Nitekim Hz. Ali'nin ölümünden sonra Irak'tan Medine'ye dönen ve Hz. Âişe'ye gelişmeler hakkında bilgi veren Abdullah b. Şeddâd, Hz. Ali ve Muâviye b. Ebû Süfyân arasında yazışmalar yapıp seçilen hakemlerin hükümlerini açıkladıklarında *kurrâ* olarak bilinenlerden 8000 kişinin Hz. Ali'ye karşı çıkarak Harûrâ'ya çekildiğini, aralarından sadece bir kişiyi kabul edeceğini belirtmesinden rağmen *kurrânın* Hz. Ali'nin evini doldurduğunu belirtir (*Müsned*, I, 86). Habîb b. Ebû Sâbit de Hakem Vak'ası'nın ardından tartışmak için ellerinde silâhlarıyla Hz. Ali'ye gelen kişileri *kurrâ* diye adlandırdıklarını bildirir (*a.g.e.*, III, 486). İlk rivayetten hareketle *kurrânın*, Hakem Vak'ası'ndan sonra Hz. Ali'ye muhalefet ederek sayıları binlere ulaşan yeni

teşekkül etmiş bir zümreye katıldığı, itibarları dolayısıyla katıldıkları grubun da kurrâ diye anıldığı düşünülebilir. İkinci rivayette ise kendi düşünceleri doğrultusunda tartışmayı sürdürme ve gerektiğinde silâh kullanma gibi Hâricîler'e ait özelliklerinin zikredilmesi bu grubun kurrâ ile özdeşleştirildiğini göstermektedir. Bu nakillerden Hâricîler'in, isimleriyle anılacak kadar kurrânın etkisi altında olduğu anlaşılmaktadır. Taberî, Ebû Mihnef'ten naklen Sıffin'de mushafırlar mızrakların ucuna takılıp Hz. Ali Kur'an'ın hakemliğine çağırıldığında, aralarında daha sonra Hâricî olan Mis'ar b. Fedekî et-Te-mîmî ve Zeyd b. Husayn et-Tâî'nin de bulunduğu kurrâ cemaatinin Kur'an'ın hakemliğini kabul etmesi için Ali'ye baskı yaptığını, kabul etmediği takdirde kendisini düşmanlarına teslim edeceklerini yahut Osman'a yaptıklarını kendisine de yapacaklarını söyleyerek tehdit ettiklerini belirtir (*Târîh*, V, 49). Taberî'nin bu rivayetinde kurrânın Hz. Ali'ye baskı yapabilecek güçte olduğu görülmektedir. Hz. Osman'ın öldürülmesinin ardından Ali'yi destekleyen, onunla birlikte Cemel Vak'ası'na katılan, Sıffin'de beraberliklerini sürdürdükten sonra Hakem Vak'ası'nın ardından Hz. Ali'ye karşı çıkan bu grubun o günün şartlarında Hâricîler'i de arkasına alıp oldukça güç kazandığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "kr'e" md.; *Müsned*, I, 3, 86; II, 175; III, 109, 111, 137, 167, 255, 270, 486; IV, 151; Buhârî, "Cihâd", 184, "Mesâcid", 302, "Vitr", 7, "Meğâzî", 27, "Tefsîr", 7/5, 9/18, 20, "Fezâ'ilü'l-Kur'an", 3, 8, "İftisâm", 2, 28; Müslim, "Mesâcid", 301, "İmâre", 134; Nasr b. Müzâhim, *Vak'atü Şıffin* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1401/1981, s. 497-503; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 49; Sülemî, *Tabakât*, s. 11; Gazzâlî, *Kitâbü'l-Erba'în*, Kahire 1328, s. 130; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *el-Furkân*, Kahire 1366/1977, s. 36; Şa'rânî, *Tabakât*, Kahire 1315, I, 58; J. Wellhausen, *el-Havâric ve's-Şi'a* (trc. Abdurrahman Bedevî), Küveyt 1978, s. 25, 32-37; T. Nagel, "Kurra", *EP* (İng.), V, 499-500.

MUSTAFA ÖZ

KURRE b. ŞERİK

(قرة بن شريك)

Kurre b. Şerik b. Mersed
el-Absî el-Gatafânî
(ö. 96/714)

Emevîler'in Mısır valilerinden.

Suriye'nin Kinnesrîn şehrinde doğdu. Mısır valiliğine tayin edilmeden önceki hayatı hakkında bilgi yoktur. Ancak Emevîler'in, valilerini genellikle kendilerine ya-

kın olan kişilerden tayin ettikleri dikkate alınarak onun daha önce Emevî sarayında bazı önemli görevlerde bulunduğu söylenebilir. Kurre b. Şerik, 13 Rebülevvel 90 (30 Ocak 709) tarihinde Halife I. Velid tarafından Mısır valiliğine tayin edildiğinde ilk iş olarak, halkın şikâyetçi olduğu eski vali ve halifenin kardeşi Abdullah b. Abdülmelik'in zimmetine geçirdiği iddia edilen mallarını müsâdere etmek istedi. Bunu haber alan Abdullah Mısır'dan kaçtı. Kurre onu Ürdün'e kadar takip edip yakaladı ve Halife Velid'e teslim etti. Mısır'a dönünce haraç âmillîği görevini de uhdesine alan Kurre b. Şerik, ehli-zimmeden alınan cizye ve haraç vergilerini toplama-ya özel bir önem verdi. Kısa bir süre için kapattığı Dîvânü'l-harâc'ı ve beytümâlî bir müddet sonra bazı düzenlemeler yaparak yeniden faaliyete geçirdi. Bu uygulamaya esas olmak üzere her beldenin yerli halkından ve ileri gelenlerinden oluşan heyetler kurdu. Kurre bu heyetleri, kendi beldelerindeki cizye mükellefi erkek nüfusu ve mükellef oldukları cizye miktarlarını, haraca tâbi arazileri ve sahiplerini, bu arazilerden bir yıl içinde ne kadar ürün alınabileceğini ve ne kadar ha-

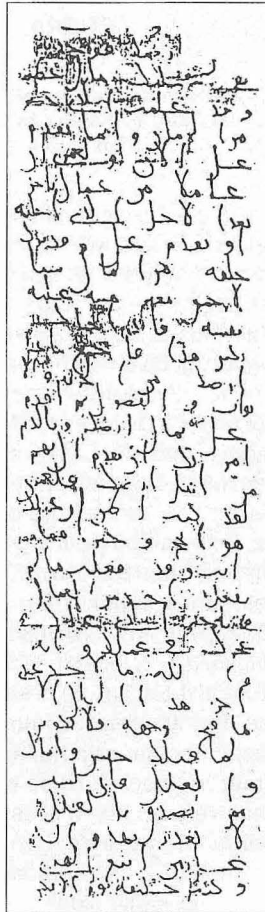
raç vergisi toplanabileceğini, beldelerine hizmet edenlerle varsa vergi kaçakçılarını gösteren listeler düzenleyerek Fustat'a getirilmesinden sorumlu tutmuştur.

Kurre b. Şerik, cizye ve haraçtan başka gümrük vergisi şeklinde düşünülebilecek "ebvâb", cizyelerini ve haraçlarını zamanında ödemeyenler için gecikme cezası denilebilecek "garâmât", olağan üstü vergiler anlamında "füdûl" ve mirasla ilgili vergiler şeklinde anlaşılabilir olan "mevâris" adlı bazı vergiler de ihdas etmiştir.

Cizye ve haraç vergilerinin tesbit ve tahsili konusunda Kurre'nin Arapça ve Grekçe olarak iki nüsha halinde yazdırıp çeşitli beldelere gönderdiği mektuplardan British Museum'da bulunan Grekçe olanları H. I. Bell tarafından İngilizce'ye çevrilerek 1911, 1912, 1913 ve 1928 yıllarında *Der Islâm* dergisinde, Chicago Oriental Institute'te bulunan Arapça olanları İngilizce tercümeleriyle birlikte Nabia Abbott tarafından *The Kurrah Papyri From Aphrodito in the Oriental Institute* adıyla bir kitap halinde (Chicago 1938) yayımlanmıştır. Yûsuf Râgıb da Kurre b. Şerik'in Sorbonne Papiroloji Enstitüsü'nde mevcut Arapça, Grekçe ve Kıptice yazılmış iki mektubuyla yine ona ait mektuplardan aldığı iki parçanın Arapça metnini Fransızca tercümesiyle birlikte neşretmiş ve bazı değerlendirmeler yapmıştır (bk. bibl.). Kurre'nin bu mektuplarında Mısır'ın o dönemle ilgili sosyal hayatı, imar faaliyetleri, gemi yapıcılığı, ücretlilere verilen maaşlar gibi pek çok konuda bilgi bulmak mümkündür.

Kurre b. Şerik Mısır'da bazı önemli imar faaliyetlerinde de bulunmuş, Fustat'taki Amr b. Âs Camii'ni Halife Velid b. Abdülmelik'in emriyle yıktırıp yeniden inşa ettirmiş. Birketülhabeş denilen verimsiz bir araziye tarıma elverişli hale getirmiş, şeker kamışı ekimi yaptırdığı bu arazi daha sonra İstablu Kurre adıyla anılmıştır.

91 (710) yılında Hâricîler'in çıkardığı isyanları bastıran Kurre, kendisine komplolar hazırlayan Hâricî lideri Muhâcir b. Ebû'l-Müsenâ et-Tücibî'nin de aralarında bulunduğu 100 kadar Hâricî'yi İskenderiye'de öldürtmüştür. 95'te (713-14) Mısır divanını yeniden düzenlemiş ve divandan kimlerin ne kadar maaş alacaklarını belirlemiştir. Altı yıl kadar Mısır valiliğinde bulunan Kurre b. Şerik bu görevini sürdürürken Safer 96'da (Ekim-Kasım 714) veya 24 Rebülevvel 96'da (7 Aralık 714) vefat etmiştir.

Kurre b. Şerik'in Arapça mektuplarından biri (The Oriental Institute of the University of Chicago, nr. 13758)